

Dominika Czajkowska-Ziobrowska, Andrzej Zduniak

Jakość kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego w kontekście Procesu Bolońskiego

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 1, 6-12

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Dominika CZAJKOWSKA-ZIOBROWSKA

Andrzej ZDUNIAK

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu

JAKOŚĆ KSZTAŁCENIE NA POZIOMIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W KONTEKŚCIE PROCESU BOŁOŃSKIEGO

Szkolnictwo wyższe odgrywa bardzo istotną rolę w systemie edukacyjnym. Wykształcenie wyższe jest wykształceniem uzyskanym na uniwersytecie, politechnice (uniwersytecie technicznym), akademii, wyższych szkołach zawodowych. Systemy szkolnictwa wyższego na świecie nie są jednolite, ale dzięki systemowi nostryfikacji dyplomów można uzyskać prawomocność danego dyplomu, stopnia czy tytułu naukowego. To właśnie absolwenci szkół wyższych obejmują najbardziej prestiżowe stanowiska. Podejmują ważne decyzje na szczeblu nie tylko samorządowym, regionalnym ale i narodowym czy niejednokrotnie międzynarodowym.¹ W związku z powyższym jednym z kluczowych zagadnień w dyskusjach nad polskim szkolnictwem wyższym stało się zagadnienie jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym. Uczelnie będą odnosić sukcesy, jeśli będą dysponowały mechanizmami bieżącej kontroli efektów swego działania.² Zainteresowanie jakością kształcenia na poziomie szkolnictwa wyższego jest zapewne konsekwencją przyjęcia przez Polskę Deklaracji Bolońskiej.

Deklaracja Bolońska (29 czerwca 1999 roku) zapoczątkowała dążenia do utworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Szkolnictwo Wyższe nie jest jednakowe na całym świecie. Istnieją różnice pod względem organizacyjnym (zarządzaniem, sposobami zatrudnienia, warunkami pracy) jak i dydaktyczno-naukowo-badawczym. Odmienności moglibyśmy doszukiwać się w uwarunkowaniach kulturowych, legislacyjnych w poszczególnych krajach oraz z wewnętrznej heterogeniczności danej uczelni. Z uwagi na odmienności przed europejskim szkolnictwem wyższym stoi kilka ważnych zadań. Jednym z nich jest wprowadzenie systemu porównywalnych dyplomów (łącznie z suplementami). Suplement do dyplomu powstał z inicjatywy Komisji Europejskiej, Rady Europy i UNESCO/CEPES. Dokument ten zawiera pełne informacje o rodzaju odbytych studiów oraz uzyskanym wykształceniu, ma za zadanie ułatwić uznawanie i obiektywną ocenę kwalifikacji absolwentów uczelni wyższych przez ich przyszłych pracodawców w kraju i za granicą. Kolejną istotną kwestią jest wprowadzenie punktowego systemu rozliczania osiągnięć studentów – ECTS (European Credit Transfer System). Europejski System Transferu Punktów umożliwia uznanie okresu studiów odbywanych poza uczelnią macierzystą. System umożliwia zmierzenie oraz porównanie osiągnięć studentów w różnych uczelniach i przełożenie ich na obowiązujące na uczelniach będących w sferze zainteresowania studenta. Punkty ECTS są mierzalne liczbowo. Zgodnie z Deklaracją Bolońską wprowadzono trzystopniowy system studiów: pierwszy stopień – licencjacki (undergraduate) i studia magi-

¹ D. Czajkowska-Ziobrowska, A. Zduniak, *Kapitał kulturowy determinantem wyboru uczelni wyższej w Europie Zachodniej i w Polsce*. W: K. Denek, K. Zatoń, A. Kwaśna (red.) *Edukacja jutra. Education of Tomorrow. Bildung von Morgen*. Tom 2. Wrocław 2008. s. 218-219.

² J. Mischke: *Efektywność kształcenia*.

http://galaxy.uci.agh.edu.pl/~mischke/upload/File/artykoly/Efektywnosc_ksztalcenia.pdf

sterskie (graduate), przy czym programy studiów realizowane są w systemie trwających 3 lata studiów licencjackich i trwających 2 lata studiów magisterskich oraz mogą być uzupełnione przez trwające 4 lata studia doktoranckie. Ponadto wdrażane są programy mobilności studentów i nauczycieli akademickich, naukowców i innych przedstawicieli środowiska akademickiego w skali europejskiej. Mamy tutaj na myśli Program Mobilności Studentów MOST jest nową formą studiowania prowadzoną przez strony Porozumienia na Rzecz Jakości Kształcenia. Programem koordynuje Uniwersytecka Komisja Akredytacyjna, która działa na zlecenie Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich. Trzynastego grudnia 1999 roku uczelnie przyjęły Regulamin (obowiązujący do dnia dzisiejszego z późniejszymi zmianami) określający warunki studiowania w Programie. Poprzez wprowadzanie studiów w języku angielskim przygotowuje się do europejskiej mobilności studentów i nauczycieli akademickich, naukowców i innych przedstawicieli środowiska akademickiego w skali europejskiej – jako przykład możemy wskazać tu powszechnie znane programy pomocowe Socrates i Tempus. W szkolnictwie wyższym przede wszystkim korzystamy z programu Erasmus. Program Sokrates dąży do zapewnienia studentom porównywalnego wymiaru europejskiego przedmiotów, które studiują oraz możliwości osobistego rozwoju dzięki uczestnictwu w programach edukacyjnych innych krajów europejskich. Celem programu jest rozwijanie wymiaru europejskiego w edukacji na wszystkich poziomach kształcenia, tak aby wzmocnić poczucie europejskiego obywatelstwa na podstawie dziedzictwa kulturowego każdego kraju uczestniczącego w programie. Ważne są również promowanie i poprawa znajomości języków obcych, szczególnie tych, które nie są zbyt często używane i nauczane, co powinno rozwijać większe porozumienie i solidarność pomiędzy krajami Unii Europejskiej oraz promować interkulturowy wymiar edukacji. Ponadto przewiduje promowanie szerokiej i intensywnej współpracy pomiędzy instytucjami na wszystkich poziomach kształcenia, wzmacniając ich interkulturowy i dydaktyczny potencjał. Promuje wspieranie wyjazdów edukacyjnych nauczycieli akademickich, tak aby promować wymiar europejski na studiach i rozwijać umiejętności dydaktyczne nauczycieli. Promuje także wspieranie wyjazdów edukacyjnych studentów umożliwiając im odbycie części studiów w innym kraju, tak aby przyczynić się do konsolidacji wymiaru europejskiego w edukacji. Celem programu jest też ułatwianie i zapewnianie uznawalności dyplomów akademickich i innych kwalifikacji oraz zaliczanie okresów studiów na granicą, tak aby budować otwartą europejską przestrzeń do współpracy w edukacji. Program realizuje wspieranie kształcenia otwartego i kształcenia na odległość w celu unowocześnienia programów edukacyjnych i poszerzenia dostępu do kształcenia. Oferuje też wspieranie wymiany informacji, tak aby różnorodność i specyficzne cechy systemów edukacji w poszczególnych państwach uczestniczących w programie mogły stawać się źródłem wzbogacenia doświadczeń edukacyjnych i wzajemnej stymulacji do rozwoju.³

Kolejnym istotnym zagadnieniem jest współdziałanie w zakresie wysokiej jakości edukacji. Zapewnianie jakości może mieć charakter zarówno wewnętrzny jak i zewnętrzny. W Polsce, zewnętrzna ocena jakości kształcenia odbywa się poprzez akredytacje i rankingi. Wewnętrzny system zapewniania jakości to powiązanych ze sobą, spójne procedury, które niezbędne są do tego, by usprawnić pracę uczelni.

³ Por. D. Czajkowska-Ziobrowska, A. Zduniak: *Blaski i cienie wprowadzenia systemu Bolońskiego*. W: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (red.): *Dylematy edukacyjne współczesnego człowieka a jakość kształcenia w szkole wyższej*. Siedlce 2008, s. 17-21.

Funkcjonowanie metod mających zapewnić wysoką jakość w edukacji w większości krajów europejskich mają uwarunkowania prawne. W Polsce, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 lipca 2006 roku, w sprawie warunków jakie są zobowiązane spełnić uczelnie aby prowadzić kształcenie na pierwszym lub drugim stopniu kształcenia należy: opracować koncepcję kształcenia w ramach wybranych kierunków studiów. Koncepcje muszą zawierać określone oczekiwane cele kształcenia i kwalifikacje absolwenta oraz plany studiów, jak również programy nauczania uwzględniające standardy kształcenia dla tego kierunku studiów. Ponadto uczelnia zobowiązana jest spełnić wymagania dotyczące minimalnej liczby zatrudnionych nauczycieli akademickich posiadających odpowiednie stopnie lub tytuły naukowe przy uwzględnieniu proporcji tych nauczycieli akademickich do liczby studentów na danym kierunku. Ponadto musi dysponować infrastrukturą, zapewniającą prawidłową realizację stawianych sobie celów kształcenia (sale dydaktyczne, laboratoria) z uwzględnieniem Biblioteki wyposażonej w literaturę zalecaną w ramach kształcenia na danych kierunkach studiów. Zapewnienie studentom możliwości odbycia praktyk przewidzianych w standardach kształcenia bądź określenie warunków samodzielnego organizowania praktyk przez studentów. Ponadto w przypadku prowadzenia studiów na drugim stopniu kształcenia konieczne jest spełnienie jeszcze jednego warunku, a mianowicie, prowadzenie badań naukowych w dziedzinie lub dyscyplinie naukowej związanej z kierunkiem studiów. Certyfikację wymagań jakościowych prowadzi Państwowa Komisja akredytacyjna.⁴

W szkolnictwie europejskim istnieje kilka metod mających zapewnić wysoka jakość kształcenia: ewaluacja, akredytacja, audyt, benchmarking. Spośród wymienionych metod, najpopularniejsze w krajach europejskich to akredytacja programów dydaktycznych oraz ewaluacja programów dydaktycznych. W krajach europejskich, większość jednostek odpowiedzialnych za jakość kształcenia na poziomie wyższym regularnie wykorzystuje obie metody. Do mało popularnych spośród metod zapewniających jakość należą metody skupiające się na instytucji jako całości, jak również na poszczególnych przedmiotach studiów. Na podkreśleni zasługuje fakt, że samo pojęcie „akredytacji” w Deklaracji Bolońskiej nie pojawia się, jednak ustanowienie systemów akredytacyjnych jest zauważalnym efektem działań z niej wynikających. Celem działań podejmowanych w zakresie akredytacji jest zapewnienie odpowiednich standardów i uregulowanie rozwijającego się rynku usług edukacyjnych na poziomie wyższym w Europie. Oczywiście, ustanowione w poszczególnych krajach europejskich systemy jakości i akredytacji różnią się między sobą. Charakterystyczna jest sytuacja, gdzie w państwach Europy zachodniej mechanizmy związane z zapewnieniem jakości w szkolnictwie wyższym są bardziej zorientowane na proces doskonalenia jakości kształcenia, z kolei w Europie wschodniej systemy akredytacyjne skoncentrowane są na zapewnieniu standardów minimalnych.⁵

⁴ Por. R. Droba: *Jakość kształcenia w szkole wyższej – wątpliwości i dylematy*. W: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (red.): *Dylematy...* op. cit., s. 61-61.

⁵ D. Wosik: *Jakość kształcenia w szkolnictwie wyższym – sposoby definiowania, metody zapewnienia i oceny, zarządzanie*, W: D. Wosik (red.): *Systemy zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym – aspekty praktyczne*, Poznań 2007, s. 35-38.

Warto podkreślić, że podobne komisje działają w innych: Niemcy – Deutscher Akkreditierungs Rat (German Accreditation Council)⁶, Łotwa - Augstaklas Izglitibas Padome (Higher Education Council)⁷, Szwecja – HÖGSKOLEVERKET (The Swedish National Agency for Higher Education)⁸, Finlandia – The Finnish Higher Education Evaluation Council (FINHEEC)⁹, Katalonia – Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya (The Quality Assurance Agency for the University System in Catalonia)¹⁰, Francja - Comité National d' Evaluation, France (CNE)¹¹, Litwa - STUDIJU KOKYBES VERTINIMO CENTRO (Lithuanian Centre for Quality Assessment in Higher Education)¹², Holandia - NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie), Netherlands Accreditation Council¹³. Ponadto certyfikację wymagań jakościowych prowadzą akredytacje środowiskowe (na gruncie Polski, tym różnią się od Państwowej Komisji akredytacyjnej, że są dobrowolne). Wymienić tutaj możemy: Uniwersytecka Komisja Akredytacyjna (UKA), Komisja Akredytacyjna Uczelni Technicznych (KAUT), Komisja Akredytacyjna Uczelni Medycznych (KAUM), Komisja Akredytacyjna Uczelni Rolniczych, Komisja Akredytacyjna Uczelni Pedagogicznych, Komisja Akredytacyjna Akademii Wychowania Fizycznego, Komisja Akredytacyjna Fundacji Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych (FPAKE)., Stowarzyszenie Edukacji Menedżerskiej „Forum. W Europie działają podobne agentury akredytacyjne: EQUIS, European Quality Improvement System AACSB (The Association to Advance Collegiate Schools of Business)¹⁴, ACQUIN¹⁵, ASIIN¹⁶, NAACLS (The National Accrediting Agency for Clinical Laboratory Sciences)¹⁷, BAC (British Accreditation Council)¹⁸, ABET (Accreditation Board for Engineering and Technology)¹⁹, EAPAA (European Association for Public Administration Accreditation)²⁰. Komisje Państwowe i Komisje środowiskowe uzupełniane są poprzez rankingi. Rankingi punktuja edukacyjny rynek. Rankingi tworzone są przede wszystkim z myślą o maturzystach, przyszłych studentach. Do bardziej znanych należy przykładowo ranking „Rzeczpospolitej”, „Polityki” czy „Wprost”.

Zróżnicowanie podejście systemowe do jakości kształcenia w europejskim szkolnictwie wyższym stało się podstawą do podjęcia próby opracowania uniwersalnych standardów i wytycznych w zakresie zapewnienia jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Raport przygotowany w tym zakresie przez Europejską Sieć na Rzecz Jakości Kształcenia w Szkolnictwie Wyższym (European Network for Quality Assurance in Higher Education – ENQA) we współpracy ze stowarzyszeniem Uniwersytetów Europejskich (European University Association – EUA), oraz z Europejskim Stowarzyszeniem Instytucji Szkolnictwa Wyższego (Eu-

⁶ <http://www.dar.bam.de/indexe.html>

⁷ <http://www.aip.lv>

⁸ <http://english.hsv.se>

⁹ <http://www.kka.fi/english/index.lasso?cont=index>

¹⁰ <http://www.aqucatalunya.org/scripts/web/index.asp?cid=Eng&res=110>

¹¹ <http://www.cne-evaluation.fr/versions/anglais.htm>

¹² http://www.skvc.lt/old/wwwskvc/en/about_us.htm

¹³ link do strony: <http://nvaio.net/>

¹⁴ <http://www.aacsb.edu>

¹⁵ <http://www.acquin.org>

¹⁶ <http://www.asiin.de>

¹⁷ <http://www.naacls.org>

¹⁸ <http://www.the-bac.org>

¹⁹ <http://www.abet.org>

²⁰ <http://www.eapaa.org>

ropean Association of Institutions In Higher Education – EURASHE) i Narodowe Związki Studentów w Europie (National Unions of Students in Europe – ESIB) został przedstawiony w Bergen, w roku 2005. Najważniejsze, zawarte w nim treści, dotyczyły: europejskich standardów i wytycznych w zakresie wewnętrznego zapewnienia jakości obejmujących między innymi: politykę i procedury zapewnienia jakości, zatwierdzanie, monitorowanie i przegląd realizowanych programów, ocenę studentów, zapewnienie jakości kadry dydaktycznej, zasoby rzeczowe wspomagające proces nauczania, system informacyjny, informacje publiczną; ponadto, europejskich standardów zewnętrznego zapewnienia jakości, do których należy zaliczyć: funkcjonujące w szkole wyższej wewnętrzne systemy zapewnienia jakości, kryteria procesów decyzyjnych, zgodność przebiegu procesów z ustanowionymi celami, raportowanie, stopień realizacji zaleceń jednostki zewnętrznej, okresowe przeglądy zewnętrznych metod oceny, analizę funkcjonującego systemu zapewnienia jakości; oraz europejskich standardów jakości dotyczących działalności agencji zajmujących się wewnętrznym zapewnieniem jakości, w tym: wykorzystywanych metod zewnętrznego zapewnienia jakości uznanych przez powołaną do tego celu instytucję, statusu agencji, funkcjonowania, zasobów, misji, niezależności, kryteriów i procedur zewnętrznego zapewnienia jakości, zasad odpowiedzialności.²¹

W założeniach *Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010* czytamy, iż musi się ona „opierać na dwóch elementach: programie (misji, pojęciach, zadaniach) oraz zasobach (kadry, finanse). Na określenie wizji dalszego rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce mają wpływ czynniki zewnętrzne i wewnętrzne. Są to czynniki zarówno ekonomiczne i gospodarcze (zwłaszcza sytuacja materialna rodzin, warunki zatrudnienia i rynku pracy) jak i demograficzne (liczebność akademickiej grupy wiekowej).” Do wymienionych czynników dochodzą nowe, kolejne: przygotowanie do akcesji oraz integracja z Unią Europejską, rozwój nowych technologii wspomagających kształcenie.

W założeniach strategii rozwoju szkolnictwa wyższego, przed szkolnictwem wyższym stoi wiele ważnych celów. Pierwszy z nich to: „utrzymanie i rozwój powszechności i dostępności szkolnictwa wyższego”.²² Polska należy do państw europejskich charakteryzujących się znaczącym przyrostem liczby szkół wyższych. W roku 2005/2006²³ mieliśmy w Polsce 438 szkół wyższych i 118 filii i zamiejscowych podstawowych jednostek organizacyjnych (bez szkół resortów obrony narodowej oraz spraw wewnętrznych i administracji). Dla porównania w roku 1999/2000 było ich tylko 287.²⁴

Kolejny cel to „poprawa jakości i efektywności systemu studiów wyższych”.²⁵ Pamiętać musimy, że pomimo, iż w społeczeństwie współczesnym uniwersytety czy akademie stają się formalnie zorganizowanymi instytucjami, świadczącymi usługi edukacyjne,²⁶ istotnym zadaniem jest utrzymanie wysokiej renomy polskich uczelni akademickich. Istota wysokiej jakości „usług” odgrywa znaczącą rolę

²¹ D. Wosik, op. cit., s. 36-38.

²² MENiS: *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010*. http://www.mimuw.edu.pl/~sjack/usw/strat_pliki/strategia.htm

²³ GUS, *Mały rocznik statystyczny 2006*, Warszawa 2006, s. 243

²⁴ GUS, *Mały rocznik statystyczny 2000*, Warszawa 2000, s. 224

²⁵ MENiS, op. cit.

²⁶ D. Jankowska: *Rozumienie sensu własnego uczestnictwa w procesie kształcenia przez studentów a jakość edukacji akademickiej*. W: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (red.), op. cit. s. 89.

w możliwości eksportowania usług edukacyjnych oraz rozwoju jakościowym systemu szkolnictwa wyższego.²⁷ Ponadto wiedza i umiejętności absolwenta, będące wynikiem działania uczelni są następnie towarem sprzedawanym na rynku pracy za określoną cenę.²⁸

Następny cel *Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010* brzmi: "Edukacja dla pracy - Praca po edukacji". Pamiętać należy, że „globalna gospodarka oparta na wiedzy i technologiach informacyjno-telekomunikacyjnych (ITC) wymaga kształtowania nowych umiejętności we wszystkich zawodach, tak tradycyjnych, jak i nowych czy tych które powstaną. Edukacja musi dzisiaj uczyć dla przyszłości, a to oznacza wzmacnianie umiejętności analizy, rozwijania talentów innowacyjnych i przedsiębiorczości”.

Równie ważny cel sformułowano: „nauka, badania i rozwój kadr”. Niestety, w polskim szkolnictwie wyższym od dłuższego czasu mamy problemem z niedostateczną liczbą nauczycieli akademickich o najwyższych kwalifikacjach - profesorów oraz doktorów habilitowanych. Bez rozwoju kadr poprawa jakości kształcenia jest prawie niemożliwa. Problem stanowi fakt, że zwiększeniu liczby studentów (czterokrotnemu) nie towarzyszyło w minionym dziesięcioleciu proporcjonalne zwiększenie liczby nauczycieli akademickich. Wzrost wyniósł 24%, co wskazuje, że o ile jeszcze niedawno na jednego nauczyciela akademickiego przypadało 6 studentów, to obecnie – 20 studentów.

Kolejny cel: „rozwój infrastruktury uczelnianej oraz dostępu do Internetu”. Wiemy, iż bez rozwoju infrastruktury szkolnictwa wyższego nie będzie możliwe ani zwiększanie ilości, ani polepszanie jakości kształcenia. Nawet na kierunkach typowo humanistycznych nie wystarcza już zapewnienie sal, tablic, kredy i ławek.²⁹ Zdajemy sobie sprawę, że rozwój technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych przeobraził (i czyni to nadal) środowisko współczesnego człowieka. Podstawa systemu edukacyjnego nadal pozostaje szkoła, jednak zmianom podlegają sposoby prezentacji treści kształcenia oraz wykorzystywane w procesie dydaktycznym źródła informacji.³⁰ Dochodzi do tego jeszcze rozwój infrastruktury w postaci wielkich kampusów uniwersyteckich z nowoczesnymi budynkami dydaktycznymi, mieszkalnymi, bibliotekami i miejscami służącymi rozrywce.³¹

Następny cel *Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2010* to „kształcenie ustawiczne i e-Edukacja”.³² Koncepcja edukacji ustawicznej kwestionuje pogląd o podziale życia ludzkiego na okresy: przygotowywania się do życia poprzez naukę szkolną, okres pracy i wreszcie dojrzałego uczestnictwa w życiu społecznym.³³ Inicjatywa Kształcenia Ustawicznego (Lifelong learning) z założenia opiera się na tworzeniu możliwości edukacji w każdym wieku i na wszystkich poziomach zarówno w szkołach jak i formach pozaszkolnych.³⁴ Kształcenie ustawicz-

²⁷ MENiS, op. cit.

²⁸ J. Mischke, op. cit.

²⁹ MENiS, op. cit.

³⁰ I. Pulak: E generacja – implikacje edukacyjne. W: K. Denek, K. Zatoń, A. Kwaśna (red.) *Edukacja jutra. Education of Tomorrow. Bildung von Morgen*. Tom 1. Wrocław 2008. s. 375.

³¹ Por. D. Czajkowska-Ziobrowska, *Kultura kampusów uniwersyteckich – egzemplifikacje hiszpańskie*. W: P. Bury, D. Czajkowska-Ziobrowska: *Edukacja bez granic – mimo barier. Przestrzeń tworzenia. Edukacja XXI wieku*. Poznań 2008, s. 86-95.

³² MENiS, op. cit.

³³ J. Skrzypczak (red.): *Popularna encyklopedia mass mediów*. Poznań 1999, s. 118.

³⁴ MENiS, op. cit.

ne to kompleks procesów oświatowych: formalnych, nieformalnych oraz incydentalnych. Niektóre z nich umożliwiają uzupełnienie wykształcenia w formach szkolnych i pozaszkolnych, dzięki czemu człowiek niezależnie od wieku może rozwijać swoje zdolności.³⁵ Idea uczenia się przez całe życie zakłada: zagwarantowanie powszechnego dostępu do kształcenia, podniesienie poziomu inwestowania w zasoby ludzkie, uznając to za obszar priorytetowy, opracowanie skutecznych metod nauczania i uczenia się oraz odpowiednich warunków wdrażania idei kształcenia ustawicznego, opracowanie i ulepszanie narzędzi do oceny efektów procesu uczenia się, szczególnie odbywającego się poza instytucjami (nieformalnego), zapewnienie łatwego dostępu do informacji.³⁶ E-edukacja odgrywa również istotną rolę w kształceniu ustawicznym, bowiem wykorzystywany w rozważny sposób Internet wzbogacającym tradycyjną naukę akademicką. Nauczyciele akademicy coraz częściej dostrzegają potrzebę wykorzystywania nowych technologii informacyjnych w procesie dydaktycznym publikując i komunikując się ze studentami poprzez sieć informatyczną. W odpowiedzi na zaistniałe potrzeby, pojawiły się systemy *e-learningowe*, umożliwiające tworzenie wirtualnych grup ćwiczeniowych (szczególnie przydatne w przypadku organizacji zajęć na studiach niestacjonarnych czy różnego rodzaju kursów *online*).³⁷

I wreszcie ostatni cel strategii to: „harmonizacja w ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego”. Jak już wspomniano, integracja europejska w dziedzinie szkolnictwa wyższego ma charakter harmonizacji systemów edukacyjnych, w wspomnianym już wielokrotnie w tekście – procesie bolońskim.³⁸ Podkreślić należy, że mówiąc o integracji nie mamy na myśli „unifikacji”.

Pamiętać należy, że Deklaracja Bolońska ani nie obliguje poszczególnych krajów do unifikacji szkolnictwa wyższego w dosłownym tego słowa znaczeniu (pamiętajmy o *Magna Charta Universitatum*, gwarantującego respektowanie niezależności i autonomii uczelni wyższych, a także systemów edukacyjnych poszczególnych krajów) ani nie obliguje do stosowania uniwersalnego systemu zapewniania jakości (gdyż nie istnieje uniwersalny system do stosowania w uczelni każdego typu). Przed każdą wyższą uczelnią stoi więc niezwykle ważne, a zarazem trudne, zadanie – stworzenie własnego wewnętrznego systemu zapewniania jakości.

Istota zagadnienie jakości kształcenia (nie tylko na poziomie szkolnictwa wyższego) jest niezwykle istotne, bowiem skuteczne działanie uczelni możliwe jest dzięki wnikliwej i oceny aktualnego stanu kształcenia oraz wskazania obszarów wymagających szczególnej uwagi (zarówno w sensie pozytywnym jak i negatywnym).

³⁵ K. Juszcak, *Samokształcenie w procesie edukacji całożyciowej*. W: D. Czajkowska-Ziobrowska, P. Bury, op. cit., s. 298.

³⁶ MENiS, op. cit.

³⁷ I. Pulak, op. cit., s. 377.

³⁸ MENiS, op. cit.